

Віталій КАРПЕНКО,
кандидат філологічних наук,
доктор суспільно-політичних наук
Українського Вільного університету в Мюнхені,
заслужений журналіст України

МОМЕНТ ІСТИНИ (до 80-річчя академіка П. Таланчука)

Прізвище Таланчук органічно пасує особистості Петра Михайловича. Не так важлива його етимологія: чи то від слова «талан» (доля), чи то від слова «талант» (обдарованість) воно походить, – суть не змінюється.

Якщо – доля, то не сліпий випадок, а цілеспрямованість твердої натури вивела звичайного сільського хлопчину до міністерських вершин. Якщо – обдарованість, то нею він скористався стовідсотково, про це засвідчують його життєві досягнення. Ще б пак: понад 350 наукових праць, серед них – 16 монографій, підручників та навчальних посібників, 50 патентів на винаходи, науковий ступінь доктора технічних наук, вчене звання професора, дійсне членство в кількох академіях – не абищія. Дай, Боже, кожному такий доробок!

Та в кожному з цих варіантів одна основа: усе це передано генетично від батьків і розвинуто максимально самим Петром Таланчуком, його волею й наполегливістю. Тому можна сміливо стверджувати: він свою долю створив власними руками, розумом, надзвичайною працьовитістю. І в цьому Момент істини.

Я тричі «відкривав» для себе Таланчука.

Уперше – далекого 1989 року, коли українська інтелігенція, скориставшись проголошеною Михайлом Горбачовим перебудовою та викликаною нею відносною демократизацією суспільства, зініціювала масову організацію Народного Руху України. Компартійне керівництво республіки побачило в цьому русі серйозну, альтернативну до компартії організацію. Протистояння «керівній і спрямовуючій силі» вважалося смертним

гріхом, оскільки становило реальну загрозу комуністичному пануванню. Тож і намагалися придушити НРУ ще в зародку. Компартійні засоби масової інформації (а вони всі були компартійними, бо інших тоді й бути не могло) одноставно звинувачували, таврували ганьбою як Народний Рух загалом, так і його ініціаторів. Зокрема, за допомогою замовних статей та штучно організованих «листів трудящих». Остракізмові піддавався кожен, хто публічно висловлював свою симпатію до НРУ. Знаю це з власного досвіду, оскільки зазнав шаленого тиску від влади, коли редагував газету «Вечірній Київ», яка подавала об'єктивну інформацію про те, що відбувалося тоді в Україні, зокрема і про НРУ.

І ось у тій надзвичайно складній і суперечливій ситуації перебуває сміливець, а саме ректор Київського політехнічного інституту Петро Таланчук, який надає актову залу очолюваного ним навчального закладу для проведення першого з'їзду «крамольного» Народного Руху України. Під звуки козацького маршу, фактично забороненого раніше, радісно схвилювані люди заповнили амфітеатр актового залу. Однак сприяння у використанні приміщення для проведення з'їзду означало не що інше, як публічну підтримку сили, яку намагалася знищити тодішня влада. Бо фактично Рух розглядався як виступ проти компартії. За це можна було щонайменше покласти партквиток, що коштувало б посади ректора і відразу ж перекреслило б майбутню кар'єру. Адже компартія, хоч і захиталася, але продовжувала бути при владі. Проте тодішнє її керівництво мало миритися з цим, оскільки вже не могло придушити народну ініціативу.

Тож треба було глибоко розуміти настрої і сподівання свого народу, відчувати глибинні процеси й зародження духу супротиву в системі. Петро Таланчук розумів і відчував. І мав мужність, не вагаючись, стати на бік свого народу. То був учинок. Люди це запам'ятали: на хвилі демократизації цього ж року його обрали до Верховної Ради СРСР. І то був – момент істини.

Друге моє «відкриття» Таланчука відбулося, коли він створив і розбудував унікальний вищий навчальний заклад – Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

І це після того, як розвалився Радянський Союз і Таланчук залишився з девальвованим до нуля мандатом депутата неіснуючої Верховної Ради. Хоча сам він цим не лише не переймався, а й щиро радів, що так сталося.

І це після того, як Таланчуку, коли він був першим міністром освіти незалежної України, не дали можливості провести задумане реформування освіти й позбавили міністерського портфеля. Не так шкода того портфеля, як нереалізованих планів у масштабі країни. Тодішні очільники держави так і не збагнули реформаторської сутності міністра, так і не оцінили належно його надзвичайних організаторських здібностей. Крім того, його не повернули на ректорську посаду Київського політеху, з якої брали на міністра.

Такі повороти долі не кожна людина може витримати й не зламатися, не затамувати цілком зрозумілу образу, не опустити розгублено руки. Кожна, певно, і не зможе. Однак Таланчук – не кожен. І він знайшов спосіб реалізувати себе для свого народу. Власне, чимало із задуманих, але так і не реалізованих планів на посту міністра він утілював у життя як ініціатор та президент університету, названого дорогим для нього словом – «Україна».

І все це, майже на голому місці, з нуля. Ні коштів – не олігарх-бо; ні доступу до держбюджету – не міністр же фінансів. Ні приміщення. Ні кадрів. Ні студентів. Які титанічні зусилля потрібні були, щоби зрушити справу й досягти успіху! Яка глибока віра в перспективність задуманого потрібна була, щоби згуртувати колектив викладачів, зробити їх однодумцями! Скільки волі й дипломатичного хисту потрібно було, щоби переконати тих, кого варто переконувати та мобілізувати постійно необхідні кошти!

Його гуманістичні погляди, державне мислення, співчуття до проблем та негараздів інших – усе це допомогло зайняти вільну нішу в складній структурі нинішньої вищої освіти і створити університет, орієнтований на людей з особливими потребами. Тих людей, яких багато хто вважав знедоленими, життям обійденими, через що більшість із них не могла здобувати вищу освіту й опинялася на узбіччі суспільного розвитку. Тому ніша й залишалася вільною, бо державні очільники просто махнули рукою на долю таких людей. Таланчук підійшов по-іншому: побачив великі потенціальні, але нереалізовані можливості людей. І взявся їм допомогти. Зокрема, створив розгалужену систему дистанційного навчання, яка стала справді соціально орієнтованою і єдиною для громадян, які мають фізичні, майнові, медичні чи інші обмеження в отриманні повноцінної освіти в стаціонарних умовах. Такою формою освіти охоплено понад дев'ять тисяч студентів, де більшість – це молодь віком до 30 років.

До десятиріччя свого існування університет мав значні досягнення. Підсумки – вражаючі. Проліцензовано 45 спеціальностей. Створено 30 структурно відокремлених підрозділів. Університет здобув IV рівень акредитації. Понад тридцять тисяч студентів навчаються тут. Сьомий випуск спеціалістів із дипломами «України» пішов у життя. Усе це є промовистим свідченням, що університет працює.

І в цьому також – Момент істини.

Втретє я «відкрив» для себе Таланчука, упорядковуючи та редагуючи його книгу публіцистики. Окремі його статті були мені відомі й раніше, завжди привертала увагу злободенність порушених автором тем. А коли довелося перечитати весь цей масив, перед очима постала публіцистична цілісність Петра Таланчука.

Мене найбільше вразила оця цілісність, якої не кожному публіцисту-професіоналу вдається досягти. Адже Петро Михайлович і за освітою, і за характером діяльності, і за досвідом роботи – не гуманітарій, а технар.

Щоправда, у житті йому епізодично доводилося стикатися з журналістикою, зокрема Таланчук вивчав її у військовому училищі. Але публіцистика – така річ, для якої потрібна постійна й повсякденна робота, тільки тоді по-справжньому відточується перо, з'являється досвідченість і майстерність. Перо без практики – все одно, що лопата без вжитку: іржавіє. Та, власне, Таланчукове перо не залишалося без діла – скільки наукових праць написано! Та й публіцистичних виступів також немало, про що свідчить книга «З думою про Україну».

Однак публіцистика Петра Таланчука особлива, і в цьому є її найбільша цінність. Для себе я виокремив три найістотніші її риси, за якими легко відрізнити автора від його колег за публіцистичним цехом.

Найпершим є монолітний сплав науковості й емоційності. Все-таки технічно-наукове мислення, схильність до детально продуманої аргументації й точності дається взнаки. Мозок рухає думку автора. Звідси – раціоналізм і скрупульозність фактажу. Але пером водить серце: вочевидь, емоційність усмоктана з молоком матері. Тому від його творів віє невіддільною щирістю й переконливістю. І цим автор досягає відповідного сприйняття тексту читачем: розумом – науковість, душею – емоційність. Як два крила утримують птаха в польоті, так два об'єднані стилі – науковий і публіцистичний – дають цілісну картину твору, утримуючи читацький інтерес.

Друга риса – вірність обраній темі. Це тема реформування освіти, тема становлення його дітища – університету «Україна», тема його досвіду на освітянській ниві. Можна навіть сказати, що публіцистика Таланчука – це обґрунтування його власної практики і власного досвіду. До кого б не звертався: до колег-освітян чи широкого загалу, а надто до студентів-першокурсників, він не агітує, не повчає, а переконує. Спокійно, аргументовано, послідовно. Ніби цвях забиває в одне й те ж місце – усе сильніше і все глибше. І тут автор свою логіку зв'язує з думками велетнів світового духу, доречно посилаючись на їхні слова та аргументуючи фактами й цифрами.

Та якби Петро Таланчук цим і обмежився, то це була б не стільки публіцистика, а ймовірніше, хоч і популярний та доступний, але науковий трактат. Однак суть у тому, що автор володіє талантом подати свої думки не тільки просто, а й образно, широко використовуючи художні тропи, парадокси, фольклор. Такі стильові прийоми роблять його тексти публіцистикою високої проби.

Третя риса – справжній, глибокий і наскрізний патріотизм автора. Яку б тему він не обрав – центральним образом є Україна. Його патріотизм не показний, не для демонстрації, а закладений від народження. Під знаком патріотизму він прожив усе своє свідоме життя. Петро Таланчук глибоко знає історію країни, яка сягає в глибину тисячоліть, пишається древністю нашого народу, зі щемом говорить про негаразди й розбрат, які призводили до

втраги державності, обурюється повторенням історичних помилок у наші дні. Він пишається, що є українцем, і закликає молодь почуватися так само. Бо в молоді він убачає майбутнє держави й саме на молодь сподівається.

Багато уваги у своїх статтях Петро Михайлович присвячує проблемам української мови, точніше б сказати, нав'язуванню нам двомовності, що є неприйнятним для корінної й титульної нації, а також питанням націоналізму. Поняття «націоналізм» він очищає від спотворення більшовицькою ідеологією, розцінює як патріотизм, любов до свого народу і своєї Батьківщини; тобто так, як сприймають його громадяни в демократичних країнах.

Це підтверджує його другий том публіцистики «З Україною в серці».

Vitalii KARPENKO,

*Candidate of Philological Sciences,
Doctor of Social and Political Sciences at the
Ukrainian Free University in Munich,
Honoured Journalist of Ukraine*

MOMENT OF TRUTH (on the Occasion of 80th Anniversary of P. Talanchuk)

Abstract. Surname Talanchuk suits harmonically to personality of Petro Mykhailovych. The etymology of this word is not so important, no matter whether it originates from Ukrainian word “talan” (eng. “destiny”) or the word “talant” (eng. “talent”) – the sense is what matters here.

His humanistic attitudes, state-consciousness, compassion for other people's problems and worries – all these helped him to occupy a free niche in a complicated structure of modern higher education and establish a university that would be focused on people with special needs; people, who were generally thought to be disadvantaged and life bypassed, which was the reason that most of them could not obtain higher education and found themselves on the verge of a social development. Therefore, this niche remained free for a long time as state authorities just gave up on these people. However, Talanchuk took a different approach – he noticed their great potential and yet non-implemented possibilities. Therefore, he decided to help. Namely, he created a well-developed system of remote education, which became socially oriented and designed a sole program for citizens with physical, property, medical or other limitations in obtaining a full-fledged education on a regular basis. This type of education covers more than 9,000 students, the majority of whom are under 30 years.

Over the ten-year period of functioning, the university has made a great progress and demonstrated impressive results. Licenses were granted to 45 specialities. 30 structurally separate subdivisions have been created. The university obtained the 4th level of accreditation. More than 30,000 students obtain higher education here. University “Ukraine” celebrated the seventh graduation of its students. This is a glaring evidence that the university has success.